

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології
Кафедра української літератури

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Українська мова і література)»

Спеціальність А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Предметна спеціальність А4.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Галузь знань А Освіта

Затверджено на засіданні кафедри
української літератури
протокол №1 від 26 серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	«Історія української літературної мови»
Викладач	Барчук Володимир Михайлович
Контактний телефон викладача	+380342 596008
Е-mail викладача	volodymyr.barchuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Історія української літературної мови є одним із ключових курсів фахових дисциплін, має важливе як пізнавальне, так і світоглядне значення. Історія української літературної мови узагальнює весь курс лінгвістичних дисциплін, засвоєних студентом впродовж навчання; знання з цих дисциплін неодмінно мусять бути використані при вивченні історії літературної мови. Освітній матеріал курсу та компетентності, отримані під час його засвоєння, здатні забезпечити належний фаховий рівень бакалавра. Отже, історія літературної мови водночас визначає і завершує фахову підготовку за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Українська мова і література)», формуючи цілісні знання із історії мови, літературної мови, мовної системи, зумовленості процесів у межах кожного з мовних рівнів, тенденцій та перспектив розвитку мови.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Мета курсу: дати знання з історії української літературної мови, знати та розуміти появу та тенденції розвитку літературних мов в історії українського народу, хронологію основних мовних подій в історії України. Цілі курсу: - дати знання з історії української літературної мови; - навчити на основі методологічних засад аналізувати історичні події у розвитку літературної мови; - ознайомити з історичними пам'ятками різних жанрів і стилів як джерелами вивчення історії улм; - розуміти та комплексно характеризувати особливості становлення улм, літературні мови в історії українського народу, їхню історичну зумовленість; - формувати розуміння ролі української мови в процесі формування українського народу і нації; - навчитися аналізувати тексти різних жанрів і стилів; - знати та розуміти історичний контекст розвитку мови і суспільства, вплив визначних діячів на розвиток української літературної мови.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	

Інтегральна компетентність.

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій і методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні компетентності:

4. Здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях.

5. Здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати національні гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України.

7. Здатність навчатися й оволодівати новими знаннями.

12. Здатність проведення дослідження на належному рівні.

14. Здатність використовувати мовно-літературні знання в освітній діяльності.

Фахові компетентності:

5. Здатність трансферу сучасних наукових досягнень у загальноосвітні навчальні заклади, у практику викладання української мови та літератури; педагогічних напрацювань.

8. Здатність до володіння основними мовознавчими і літературознавчими поняттями, здатність застосовувати їх у процесі аналізу та інтерпретації текстів різних стилів.

12. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації навчально-виховних цілей.

15. Здатність кваліфіковано аналізувати навчальні матеріали й добирати посібники й підручники, які найбільше відповідають цілям і умовам навчання.

18. Здатність дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Програмні результати навчання:

2. Знати мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті.

12. Володіти методами літературознавчих та мовознавчих досліджень, компаративного аналізу, інтерпретації художнього тексту.

19. Ефективно спілкуватися в науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступати перед аудиторією, брати участь у дискусіях, обстоювати власну думку (позицію), дотримуватися культури поведінки й мовленнєвого спілкування.

21. Забезпечувати дотримання правил академічної доброчесності у власній навчальній, науковій, педагогічній діяльності.

24. Ефективно організовувати, аналізувати, критично оцінювати, нести відповідальність за результати власної професійної діяльності.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	20 год.
практичні заняття	28 год.
самостійна робота	42 год.

Ознаки

навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
перший	035 Філологія	четвертий	нормативний
Тематика навчальної дисципліни			
Тема		кількість годин	
		лекції	прат. заняття сам.роб.
Тема 1. Вступ. Предмет, завдання і значення курсу. Зв'язок курсу ІУЛМ з іншими науковими дисциплінами. Методологічні засади оцінки мовно-історичних явищ. Поняття історичного розвитку та його чинників у стосунку до мови. Критерії мовної диференціації. Теорії постання мов. Вплив геополітичних факторів на долю народів і мов.		2	2 4
Тема 2. Вступ. Літературні мови в історії українського народу. Походження назви „Україна”. УЛМ на різних етапах історичного розвитку. Основні джерела вивчення історії УЛМ. Найголовніші наукові праці з історії УЛМ. Періодизація історії УЛМ. Етапи становлення УЛМ.		2	2 4
Тема 3. УМ в додержавний період. Праслов'янська доба. Прабатьківщина слов'ян. Праслов'янська мова. Причини розпаду праслов'янської мовної єдності. Східні слов'яни. Українці – автохтони південно-східної Європи. Перегрупування мовно-територіальних регіонів східних слов'ян. Українські племена і їх мовна диференціація. Фактори об'єднання українських племен у державу. Формування головних рис української мови.		2	2 4
Тема 4. УЛМ у Київській (Руській) державі. Постання Київської держави. Походження писемності. Старослов'янська мова – перша літературна мова Київської Русі. Формування руської писемно-літературної мови та періоди її розвитку. Питання давньоруської мови. Писані пам'ятки Київської держави, їхні стильові особливості. Українські риси в пам'ятках Київської Русі.		2	2 4
Тема 5. УЛМ в Польсько-Литовській державі (литовська доба). Литовсько-польська колонізація. Умови розвитку УЛМ. Загальна характеристика розвитку літературної мови XIV – сер. XVI ст. Мова українських грамот. Початки реформації в Україні /братства та їхня діяльність, переклад церковних книг староукраїнською мовою/.		2	2 4
Тема 6. Розвиток УЛМ від сер. XVI до сер. XVII ст. (польська доба). Початки вищої освіти в Україні. Граматичні праці періоду. Лексикографія кінця XVI – поч. XVII ст. Концепція літературної мови староукраїнських книжників.		2	4 4

Українська літературна мова др. пол. XVII– XVIII ст. (московська доба). Проблеми української барокової мови.				
Тема 7. Зародження нової літературної мови. Українська літературна мова кінця XVIII – першої пол. XIX ст. Початки власне українського літературно-мовного процесу. Естетична функція рідної мови. Творчість І.Котляревського. Перша граматика української мови О.Павловського. Роль українського фольклору в утвердженні українського літературного мовотворення. Розвиток УЛМ романтиками у 30-40-х рр. XIXст. Загальна оцінка Шевченкової мовотворчості.		2	4	6
Тема 8. Розвиток української літературної мови в Галичині. Полонізація Галичини. Розвиток УЛМ в Галицьких землях. Діяльність „Руської трійці”. Правописне унормування. Москвофільство в Галичині. Галицькі впливи на нову УЛМ у др. пол. XIX ст. Роль Галичини у розширенні функцій літературної мови поч. XXст. Західноукраїнські мовні елементи в новій літературній мові.		2	2	4
Тема 9. Розвиток УЛМ у др. пол. XIX – поч. XXст. Загальні історичні умови розвитку УЛМ. Заборони української мови в Росії і боротьба з ними. Дискусія про шляхи розвитку УЛМ та її наслідки. Роль І.Франка та Б.Грінченка в українському мовотворенні. Унормування УЛМ: лексичне, правописне, граматичне. Революційні події 1917 року, створення української держави і домагання прав для української мови. Труднощі боротьби за українську мову. Здобутки українізації за 1917-1920 рр.: преса і книговидавання, шкільництво, розширення функцій літературної мови.		2	4	4
Тема 10. Українська літературна мова в радянській державі. Ідеологія як фактор розвитку УЛМ. Українізація та її наслідки /1925-1932 рр./ Унормування УЛМ зазначеного періоду /правописне, лексичне, граматичне/. Репресії української інтелігенції та політика лінгвоциду. Роль діаспори в розвитку УЛМ. УЛМ у др. пол. 20 ст. Сучасний стан та перспективи розвитку УЛМ.		2	4	4
Загальна кількість годин		20	28	42
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання курсу відповідає критеріям оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в університеті. Допуск до іспиту становить максимум 50 балів, мінімум 25 балів; за складання іспиту – максимум 50 балів, позитивний мінімум 25 балів. Робота на практичних заняттях упродовж семестру оцінюється за 100-бальною шкалою. Під час виставлення допуску до іспиту враховуються навчальні досягнення, отримані в процесі оцінювання на практичному занятті (максимум 30 балів, в т.ч. контрольна робота), а також самостійна робота (максимум 20 балів): індивідуальне завдання (максимум 10 балів) та реферативне повідомлення (максимум 10 балів). Загальна максимальна кількість балів за навчальний курс становить 100 балів.			

Вимоги до письмових робіт	Письмова контрольна робота складається з трьох питань теоретико-практичного характеру: терміни написання роботи – 6, 13 практичне заняття.
Практичні заняття	Опрацювання програмових питань зі всіх розділів курсу. Форма: усне повідомлення, дискусія, реферативне повідомлення, аналіз першоджерел.
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуском до іспиту є отримання позитивної підсумкової оцінки (максимум 50 балів, мінімум 25 балів). Під час визначення рейтингового підсумкового контролю враховується опрацювання тем, успішне виконання контрольних робіт, успішне реферативне повідомлення, індивідуальне завдання.
Підсумковий контроль	Форма контролю: екзамен; форма складання: усна відповідь або письмова екзаменаційна робота; усний захист екзаменаційної роботи – за бажанням студента.

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи. Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника», та індивідуальним графіком, відповідно до «Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. Форму письмового виконання роботи втілено на практичних, індивідуальних заняттях, під час написання контрольної, самостійної роботи чи виконання індивідуального завдання.

Академічна доброчесність. У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлені загальні морально-етичні принципи та правила поведінки, яких мають дотримуватися всі учасники навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній та викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно.

<https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>

За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі. <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>

Відвідування занять. Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання вхідного, поточного, підсумкового контролю.

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника». <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemy, EdEra та ін.

8. Рекомендована література

1. Барчук В. Два шляхи розвитку української літературної мови . *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ, 2000. № 2. С. 9-14.
2. Барчук В. Літературні мови в історії українського народу: до проблеми об'єкта курсу «Історія української літературної мови». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 2 (50). С. 18-23.
3. Бевзенко С. Історія українського мовознавства. Київ, 1991.
4. Білодід І.К. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських мов. Київ. 1979.
5. Булаховський Л. Питання походження української мови. Вибрані праці. Київ. 1977. Т.2.
6. Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських. Фенікс. Детройт-Мюнхен, 1959. Ч. 9,10.
7. Горецький П.Й. Історія української лексикографії. Київ. 1963.
8. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ. 1995.
9. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинько І.І. Історична граматики української мови. Київ. 1980.
10. Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Скляренко В.Г. Історія української мови: Фонетика. Київ. 1979.
11. Історія української мови: Хрестоматія. Київ. 1996.
12. Історія української мови: Синтаксис. Київ. 1983.
13. Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. 732 с.
14. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в 14-17 ст. Київ. 1985.
15. Німчук В.В. Походження й розвиток мови української народності. *Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії*. Київ. 1991.
16. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ. 1995.
17. Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст.. і „Крехівський апостол 1560 року”. Київ. 1930.
18. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. Київ. 1993.
19. Півторак Г. Формування і діалектна диференціація давньоруської мови. Київ. 1988.
20. Плющ П.П. Історія української літературної мови. Київ. 1971.
21. Русанівський В.М. Давньоруська мова: міф чи реальність. *Мовознавство*. 1993. №2.
22. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Київ. 2001.
23. Субтельний О. Україна. Історія. Київ. 1991.
24. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ, 1998.
25. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII століття – 1933 рік). Нью-Йорк, 1970.
26. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. Київ. 1992.
27. Чорній С. Історія української літературної мови XX сторіччя. Мюнхен, 1975.
28. Шерех Ю. Галичина в формуванні нової української літературної мови. Мюнхен, 1949.
29. Шевельов Ю. Українська літературна мова в першій половині 20 століття 1900-1941: Стан і статус. 1987.

Володимир Барчук